

DETAL ARCHITEKTONICZNY KAMIENIC WARSZAWSKICH W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX WIEKU: BALKONY¹

JADWIGA ROGUSKA

1. Definicja, rola balkonów

Balkon jest elementem architektonicznym wysuniętym przed lico ściany budynku. Ma znaczenie użytkowe i estetyczne. Rola użytkowa balkonu polega na wytworzeniu w przestrzeni zewnętrznej - miejsca otwartego, stanowiącego przedłużenie przestrzeni wewnętrznej, umożliwiającego bezpośredni kontakt użytkownika z otoczeniem zewnętrznym, obserwację, oglądanie widoków. W czasach bliższych balkon zaczął też pełnić rolę kwietnika, w uboższych domach – suszarni. Znaczenie estetyczne balkonów wynikało z ich dekoracyjnego opracowania oraz roli tych mocno wysuniętych elementów, w kształtowaniu światłocienia i rytmów w elewacji, wzbogacających jej wyraz plastyczny.

2. Elementy, budowa i konstrukcja

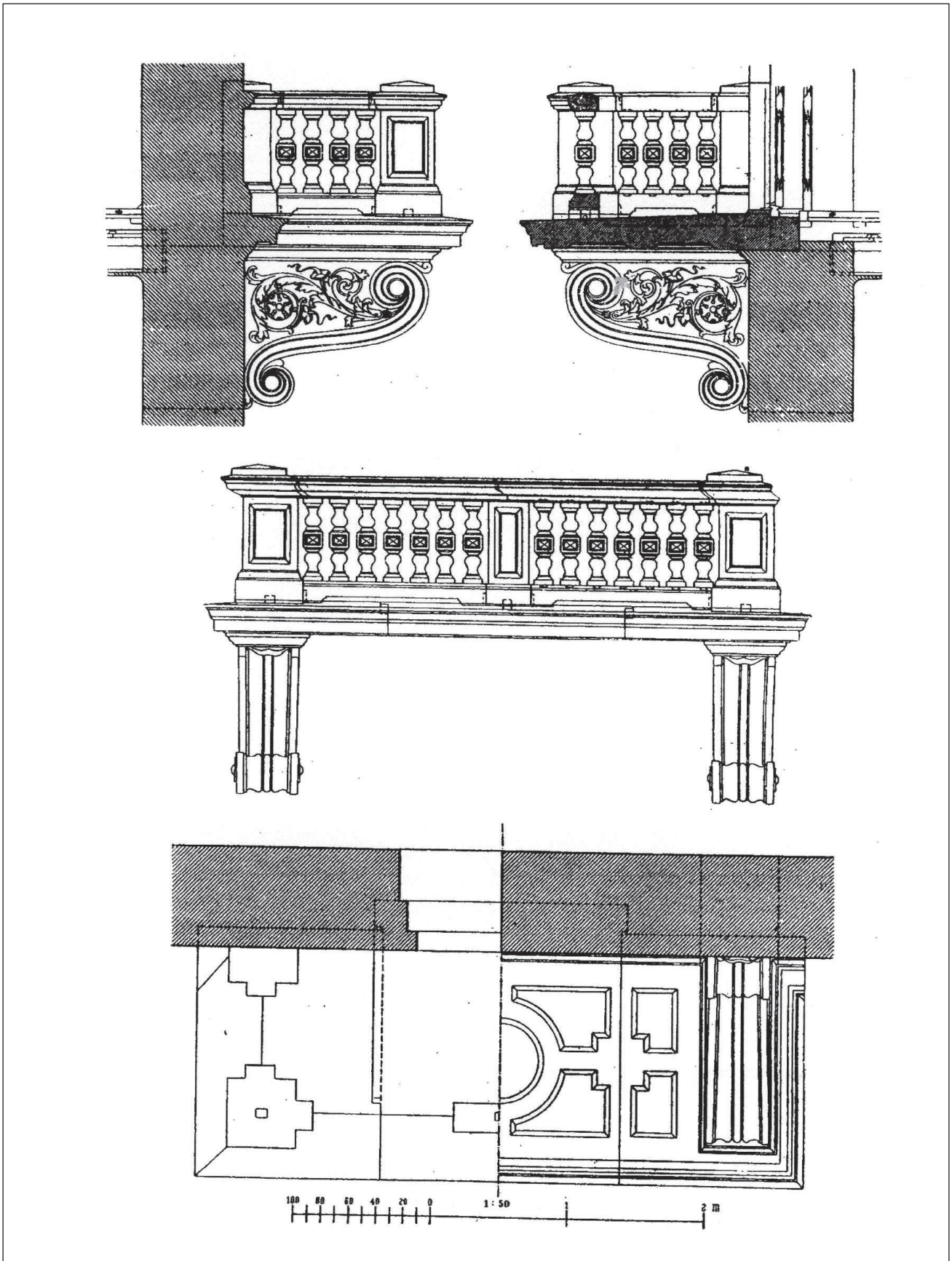
Zasadniczym elementem balkonu jest pozioma płyta z niewielkim spadkiem (0,5 – 1%) dla odpływu wody. Zabezpieczenie i ograniczenie krawędzi balkonu stanowi pionowa balustrada ażurowa lub ścianka pełna – parapet. Uzupełnieniem konstrukcyjnym balkonów były wsporniki pod płytą, nie

zawsze występujące, zależnie od rodzaju konstrukcji. W XIX wieku balkony miały najczęściej konstrukcję wspornikową, niezależną od konstrukcji stropów wewnętrznych. Płyta, sama w sobie, mogła stanowić wspornik, odpowiednio wytrzymała i zamocowana w murze. Przeważnie były to płyty kamienne o odpowiedniej grubości. Najczęściej jednak płyta była opierana na podporach – wspornikach kamiennych (il. 1) lub żeliwnych (il. 2). Żeliwne wsporniki często występowały z żeliwną płytą (il. 3). W końcu XIX i na początku XX wieku wraz z upowszechnieniem belek stalowych, stropów odcinkowych i stropów Kleina, płyty balkonowe były wykonywane w tych konstrukcjach, przeważnie jako niezależne od wewnętrznych stropów (il. 4, 5, 6). W związku z wprowadzaniem na początku XX wieku stropów żelbetowych, płyty balkonowe mogły być powiązane z konstrukcją stropu, stanowiąc jej przedłużenie. Ważnym miejscem w strukturze balkonu było połączenie balustrady z płytą – pozostawiano odstęp lub otwory w parapecie, umożliwiające odpływ wody.

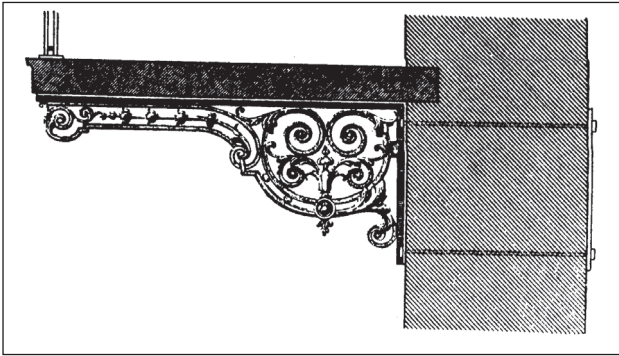
Elementy balkonów, ich budowa, materiał i technika wykonania rzutowały na charakter i estetykę balkonów.

¹ Artykuł jest kontynuacją publikacji nt. różnych rodzajów i typów detalu architektonicznego w warszawskich kamienicach w 2. połowie XIX i na początku XX wieku. Dotychczas zostały opublikowane na ten temat artykuły J. Roguskiej: *Przejazdy bramne i klatki schodowe kamienic warszawskich w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 1978, z. 1-2, s. 71-92; *Treści i funkcje informujące detalu w architekturze warszawskiej w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, w: *Conservatio est aeterna creatio*, red. J. Krawczyk, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1998, s. 265-299; *Studnie warszawskich kamienic czynszowych*, „Mazowieckie Dziedzictwo Kulturowe”, 2001, nr 14, s. 61-70; *Drzwi w warszawskich kamienicach w drugiej połowie*

XIX i na początku XX wieku, „Prace Naukowe Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej”, Warszawa 2003, T. III, s. 49-63; *Detal i dekoracja w architekturze Warszawy w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku: wystrój schodów. Zarys typologii i ewolucji formy wybranych elementów*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, T. LIII, 2008, z. 1, s. 65-85; *Detal architektoniczny kamienic warszawskich w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku: bramy*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, T. LIV, 2009, z. 2, s. 78-100; *Kształtowanie strefy wejściowej kamienic warszawskich w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, T. LV, 2010, z. 1-2, s. 93-125.

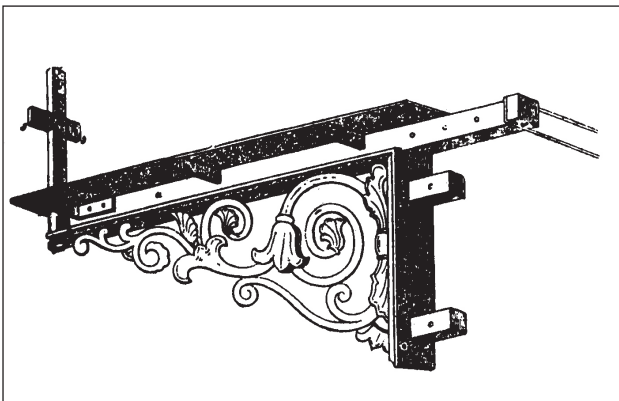

1. Balkon kamienny, przekroje, widok i rzut. Rysunki z niemieckiego podręcznika z końca XIX wieku. Źródło: *Handbuch der Architektur*, Dritter Teil, 2 Band, 2 Heft, *Die Hochbau-Constructionen*, Stuttgart 1899, s. 66
 1. Stone balcony, sections, views and plan. Drawings from the German student book from the end of the 19th century. Source: *Handbuch der Architektur*, Dritter Teil, 2 Band, 2 Heft, *Die Hochbau-Constructionen*, Stuttgart 1899, p. 66

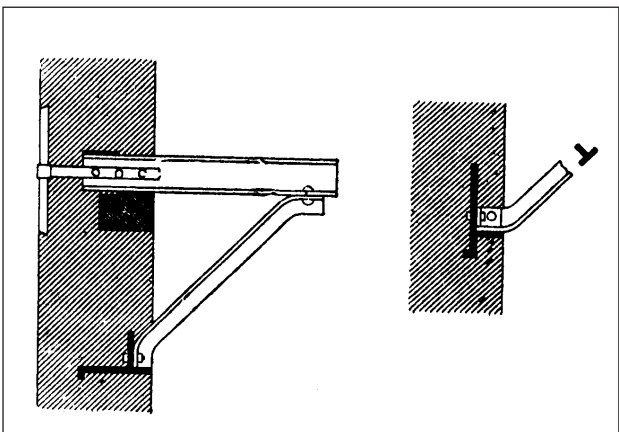
2. Wspornik żelazny pod płytą kamienną balkonu. Zamocowanie w ścianie. Rysunek z niemieckiego podręcznika z końca XIX wieku. Źródło: j.w. s.88

2. Iron cast truss under the stone plate of the balcony. Mounting to the wall. Drawings from the German student book from the end of the 19th century. Source: ab idem p. 88

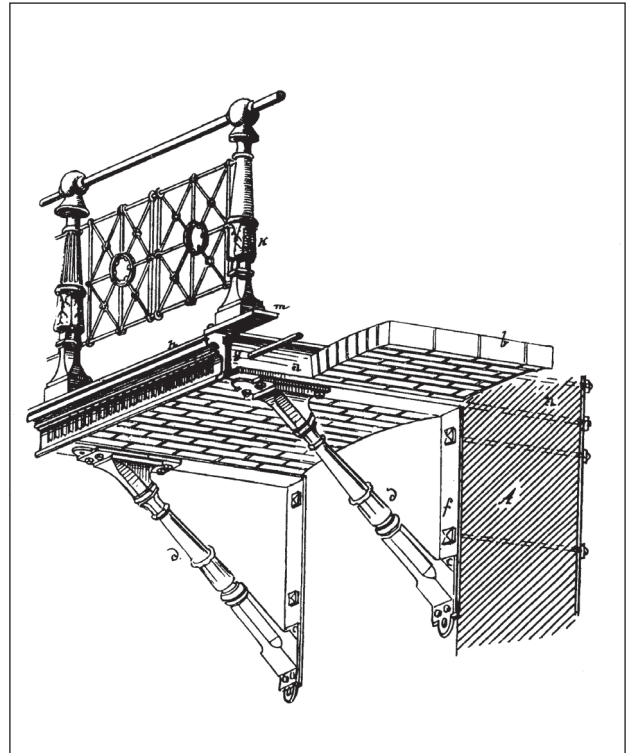
3. Wspornik żelazny pod płytą żelazną balkonu. Elementy zamocowania konstrukcji balkonu w ścianie. Rysunek z niemieckiego podręcznika z końca XIX wieku. Źródło: j.w. s.91

3. Iron cast truss under the stone plate of the balcony. Elements of mounting the balcony construction to the wall. Drawings from the German student book from the end of the 19th century. Source: ab idem p. 91

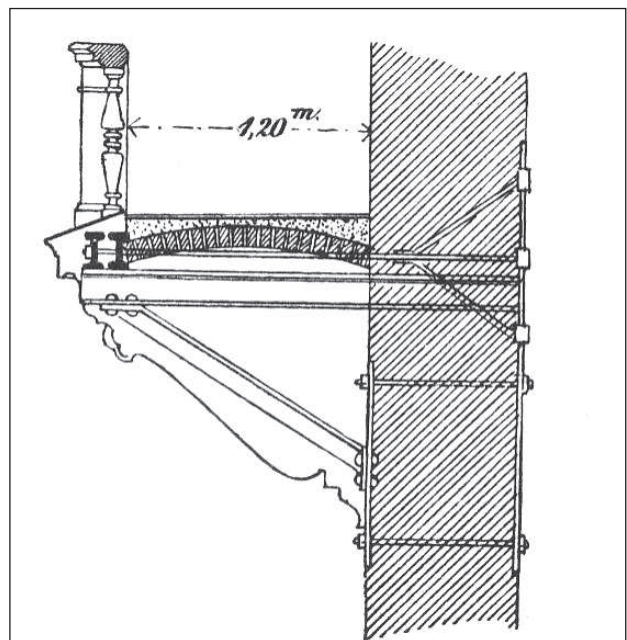
4. Wspornik stalowy balkonu z dwuteownika i teownika oraz sposób zamocowania w ścianie. Rysunek z niemieckiego podręcznika z końca XIX wieku. Źródło: j.w. s.92

4. Steel truss of the balcony from I-section and T-section, and the method of mounting to the wall. Drawings from the German student book from the end of the 19th century. Source: ab idem p. 92

5. Balkon z płytą ze sklepień odcinkowych na belkach stalowych z balustradą żelazną. Rysunek z niemieckiego podręcznika z końca XIX wieku. Źródło: j.w. s.96

5. Balcony with the slab of section vaults on steel beams with iron balustrade. Drawings from the German student book from the end of the 19th century. Source: ab idem p. 96

6. Przekrój przez balkon z płytą ceglana wspartą na belkach stalowych. Rysunek z niemieckiego podręcznika z końca XIX wieku. Źródło: j.w. s.98

6. Section of the balcony with brick slab supported on steel beams. Drawings from the German student book from the end of the 19th century. Source: ab idem p. 98

7. Fragment kamiennej balustrady w kamienicy przy ul. Foksal 15. Fot. A. Rostkowska, 2008
 7. Fragment of stone balustrade in the tenement house at 15 Foksal St. Photo: A. Rostkowska, 2008

8. Relikty płyty i wsporników balkonu w kamienicy przy ul. Mokotowskiej 73. Fot. J. Roguska, 2004
 8. Relicts of the slab and truss of the balcony in the tenement house at 73 Mokotowska St. Photo: J. Roguska, 2004

3. Materiał i formy

W drugiej połowie XIX i na początku XX wieku w architekturze mieszkaniowej Warszawy kontynuowano wykonywanie balkonów z kamienia, zwłaszcza na niższych kondygnacjach, na poziomie pierwszego piętra, długo traktowanego jako „piano nobile”, czasem też na piętrze drugim w bogatszych kamienicach i domach pałacowych. Balkony wykonane z kamienia (płyta, wsporniki, balustrada) nie były częste, a jeszcze mniej ich się zachowało. Kamień jest nieodporny na działanie czynników atmosferycznych, jak pokazuje to stan balkonu w kamienicy przy ul. Foksal 15 z 1895 r. (il. 7). Balkony kamienne były wrażliwe na zniszczenia wojenne; wiele, osłabionych w czasie pożarów, załamywało się pod własnym ciężarem. Tego rodzaju sytuację można obserwować np. w kamienicy Puścikowskiego przy ul. Mokotowskiej 73 z 1883 roku, gdzie zachowała się tylko część kamiennych balkonów. Wyłamane płyty i wsporniki części balkonów potwierdzają kamienny materiał (il. 8). W balkonach tej kamienicy płytę podtrzymywały wsporniki w formach nawiązujących do korynckich modylionów – leżących wolutowych konsol. Balustrady składały się z narożnych słupków i tralek między nimi. Kształt tralek balustrad różnił się na pierwszym i drugim piętrze, jednolalkowych na pierwszym i dwulalkowych - na drugim. W balkonach trzeciego piętra zastosowano lżejszą balustradę żelazną (il. 8a). Takie zróżnicowanie form w ramach jednej fasady było raczej normą niż wyjątkiem, choć zdarzały się jednakowe

8a. Widok kamienicy przy ul. Mokotowskiej 73. Archiwum m. st. Warszawy (dalej APW). Zbiór fotografii Referatu Gabarytów, 1938
 8a. View of the tenement house at 73 Mokotowska St. Archive of the capital city of Warsaw (hereinafter referred to as the APW). Photo collection of Referatu Gabarytów, 1938

9. Widok balkonów w kamienicy przy ul. Brackiej 2. Fot. J. Roguska, 2004

9. View of the balconies in the tenement house at 2 Bracka St. Photo: J. Roguska, 2004

10. Widok kamienicy przy ul. Mokotowskiej 65. Fot. J. Roguska, 2004

10. View of the tenement house at 65 Mokotowska St. Photo: J. Roguska, 2004

formy kamiennych balkonów pierwszego i drugiego piętra, jak na przykład w kamienicy Fuchsa przy ul. Brackiej 1 z lat 1883-84, wg projektu Józefa Husa (il. 9), gdzie prostokątne przekroje belek wspierających płyty balkonowe mogą wskazywać na użycie wewnątrz belek stalowych oraz zastąpienie szlachetnego, ale drogiego i trudnego w obróbce kamienia, tańszymi i umożliwiającymi przemysłową produkcję materiałami, jak żelazo i cement. Żelazną, odsłoniętą konstrukcję wsporników balkonów (dwuteowe belki stalowe) można obserwować w kamienicach warszawskich pozbawionych pierwotnego wystroju w czasie działań wojennych i pozostających do dziś w tym stanie, jak fasada kamienicy Elbingera z domem frontowym z około 1900 r. (il. 10, 10a).

Charakterystyczne dla drugiej połowy XIX wieku było rosnące i w końcu szerokie zastosowanie żelaza w balkonach, zarówno w ich konstrukcji, jak i dekoracji. Najdłużej materiał kamienny utrzymał się w płytach balkonowych, stosowany jeszcze na początku XX wieku, choć już w ostatniej dekadzie XIX wieku zastępowany przez płyty Kleina, a po 1910 r. – przez płyty żelbetowe.

10a. Widok kamienicy przy ul. Mokotowskiej 65 w 1938 r. APW. Referat Gabarytów

10a. View of the tenement house at 65 Mokotowska St., 1938. APW. Referat Gabarytów

Ekspansja żelaza dotyczyła najpierw wsporników i balustrad, po lata 90. XIX wieku odlewanych z żeliwa. Zastosowanie żeliwa do schodów, kolumn, balkonów, odnotowywała prasa warszawska jeszcze przed połową XIX wieku, a z zachowanych (a raczej zrekonstruowanych), wczesnych przykładów warte odnotowania są balkony pierwszego piętra w kamienicy Grodzickiego przy Krakowskim Przedmieściu 7, wzniesionej w latach 1851-52 wg projektu Henryka Marconiego (il. 11). Kamienną płytę i jej odlaną z żeliwa część spodnią z kasetonową dekoracją wspierają tam żeliwne wsporniki w kształcie skrzydlatych herm. Z żeliwa została wykonana także balustrada z charakterystycznym motywem elementów pionowych mających formę „agraf”. Ten typ balustrady żeliwnej powtarzał się dość często na pierwszych (czasem też drugich) piętrach w balkonach kamienic z lat 60. 70. i w zmodyfikowanej postaci w latach 80. XIX wieku. Zachował się do dziś w balkonie kamienicy przy ul. Brackiej 2, wzniesionej w latach 1864-65 wg projektu Adolfa Wolińskiego, w

11. Balkon w kamienicy przy ul. Krakowskie Przedmieście 7.
Fot. J. Roguska, 2004

11. Balcony in the tenement house at 7 Krakowskie Przedmieście. Photo: J. Roguska, 2004

kamienicy przy ul. Zgoda 1 z lat 1875-77, wg projektu Jana Heuricha (starszego). Moda na wzory balustrad mijała i ten model w końcu stulecia można odnaleźć już tylko w rejonie wtedy peryferyjnym, np. w kamienicy przy ul. Koszykowej 67 z lat 1895-96 (il. 39).

Szczególnie częste było stosowanie żeliwa w balkonach neorenesansowych kamienic w latach 60. 70. i 80. XIX wieku. Powszechnie stosowano żeliwne wsporniki w formie konsol-esownic o rysunku dekoracji wykształconej w kamieniu w antycznych i renesansowych modylionach i żeliwne balustrady, jak w balkonach kamienicy przy ul. Kruczej 13 z lat 1889-90 (il. 12). Rozwinęła się tania i masowa produkcja balkonów w pełni żeliwnych, w których wsporniki, balustrada i płyta były z żeliwa, jak w kamienicy przy ul. Hożej 61 z 1888 roku (il. 13). Był to wzór balustrady dość popularny, w latach 90. XIX w. umieszczany już jednak raczej nie od frontu, a w podwórzu, jak w kamienicy przy ul. Chmielnej 20 z 1893 roku. Balkony żeliwne produkowane były w ograniczonej liczbie wzorów, toteż takie same można znaleźć w wielu kamienicach z tego samego mniej więcej czasu. Powtarzały się zwłaszcza balustrady. W niektórych modelach pełne wsporniki zastępowano ażurowymi, a balustrady otrzymywały bardziej ozdobne, obłe (neobarokowe) kształty, jak w domu przy ul. Śniadeckich 19 z 1891 roku (il. 14), choć w tym wypadku nie ma pewności czy nie jest to balkon wtórny. W latach 90. XIX w. postępował zmierzch balkonów żeliwnych, co oznaczało wycofywanie ich z fasad frontowych. Dotychczasowe wzory i żeliwny materiał znalazły zastosowanie w podrzędnych elewacjach od podwórza, jak np. w kamienicy przy ul. Nowogrodzkiej 10 z lat 1892-93 wg projektu Franciszka Braumana (il. 15) i tam – w podwórzach - utrzymały się dłużej.

Zapewne sporadycznie wcześniej, już w latach 80. XIX wieku, a na pewno na szerszą skalę w ostatniej dekadzie wieku XIX, zaczęto używać w konstrukcji balkonów belek ze stali walcowanej jako podpór sklepienia odcinkowego lub płyty z cegieł zbrojonych bednarkami (il. 4-6). W zachowanych balkonach warszawskich belki i bednarki ze stali walcowanej odsłaniają się nieraz w wyniku destrukcji. Pierwotnie nie były widoczne na zewnątrz, pokrywane innymi materiałami, w celu upodobnienia podpór do kamiennych. Stalową konstrukcję balkonów można było obserwować przed remontem wykonanym w latach 1999-2001 w neogotyckiej kamienicy przy ul. Marszałkowskiej 72 wzniesionej

12. Balkon w kamienicy przy ul. Kruczej 13, róg ul. Wilczej. Fot. J. Roguska, 2004
12. Balcony in the tenement house at 13 Kruczej St, corner of Wilcza. Photo: J. Roguska, 2004

13. Balkon w kamienicy przy ul. Hożej 61. Fot. J. Roguska, 2004
13. Balcony in the tenement house at 61 Hoża. Photo: J. Roguska, 2004

14. Balkon w domu przy ul. Śniadeckich 19. Fot. J. Roguska, 2004
14. Balcony in the house at 19 Śniadeckich. Photo: J. Roguska, 2004

15. Balkon w podwórzu kamienicy przy ul. Nowogrodzkiej 10. Fot. J. Roguska, 2004
 15. Balcony in the courtyard of the tenement house at 10 Nowogrodzka. Photo: J. Roguska, 2004

16. Uszkodzone balkony z odsłoniętą konstrukcją w kamienicy przy ul. Marszałkowskiej 72. Fot. J. Roguska, 1999
 16. Damaged balconies with exposed construction in the tenement house at 72 Marszałkowska St. Photo: J. Roguska, 1999

17. Balkony w kamienicy w alei Szucha 3. Fot. J. Roguska, 2000
 17. Balcony in the tenement house at 3 Aleja Szucha. Photo: J. Roguska, 2000

w 1897 r. wg projektu Edwarda Goldberga, gdzie podwójne belki dwuteowe podpierają ceglane sklepienie niosące płytę ceglana balkonu (il. 16). Wspierające balkon belki stalowe, razem z odpowiednio wygiętymi płaskownikami, wypełnione cegłą i cementem, tworzą potężnie wyglądającą pseudopodporę, na zewnątrz otynkowaną i sprawiającą wrażenie kamiennej. Stalowe belki dwuteowe odsłoniły się w wyniku destrukcji obudowy, jako rzeczywiste podpory balkonów pierwszego piętra w kamienicy przy ul. Szucha 3, z lat zapewne 1906-08 (il. 17), ale belki żelazne w balkonach wyższych kondygnacji nie są widoczne, pokryte formami z blachy, modelowanymi i profilowanymi na wzór wsporników kamiennych. Upodobnianie obudowy z blachy do materiału kamiennego osiągnano przez odpowiedni kształt, profilowanie, malowanie blachy na kolor „kamienisty”, pokrywanie piaskiem, tynkiem. Blaszane, dekoracyjne wsporniki, naśladujące kamień, pokrywające belkę stalową, lub stanowiące tylko uzupełnienie tradycyjnej formy w przypadku płyty Kleina, występowały często w balkonach kamienic warszawskich w ostatnich dwóch dekadach XIX i na początku XX wieku.

Formy i ornamentyka blaszanych „wsporników” bywały dostosowywane do odcieni stylowych kamienic. W kamienicach neorenesansowych, neobarokowych i eklektycznych formy blaszanych „wsporników” były mutacjami klasycznych wolutowych konsol, jak np. w kamienicy przy ul. Marszałkowskiej 62 z początku lat 80. XIX wieku, później dwukrotnie rozbudowanej i nadbudowanej, a po II wojnie światowej odbudowanej z uproszczeniem form fasady (il. 18). Rzadki przykład modelu blaszanego wspornika, w którym wyłoczono motyw gotycki („rybiego pęcherza”) znajduje się w kamienicy przy ul. Litewskiej 5 z 1898 r. (il. 19).

Przysłonięcie rzeczywistej konstrukcji żelaznej stanowiły też formy sztukatorskie, odlewy cementowe, sugerujące materiał kamienny. W kamienicach neorenesansowych, neobarokowych wspornikowe odlewy miały formy nawiązujące do klasycznych, wolutowych konsol, niekiedy z bogatą dekoracją motywami wici, liści i kwiatu akantu, jak w kamienicy Wedla przy zbiegu ulic Szpitalnej i Górskiego z 1893 r. wg projektu Franciszka Braumana (il. 20). W kamienicach eklektycznych z przełomu XIX i XX wieku spotkać można wyjątkowo zróżnicowane formy wsporników balkonowych, jak w kamienicy przy ul. Nowogrodzkiej 44 z 1903 roku (il. 21).

Secesja na początku XX wieku wprowadziła krzywolinijne modyfikacje do tradycyjnego wzoru konsoli i elementy dekoracyjne inspirowane światem natury, jak w podporach balkonów nad wjazdami bramnymi kamienicy przy ul. Koszykowej 24/ Mokotowskiej 37 z 1901 roku wg projektu Juliusza Dzierżanowskiego. Występuje tam przetworzony motyw geometrycznej spirali, zbliżony do swego pierwowzoru – muszli ślimaka (il. 22). W tej samej kamienicy występują na piętrach inne wsporniki, raczej historyzujące w kształcie. Późnosecesyjne i wczesnomodernistyczne wsporniki, jak i całe balkony około 1910 r. cechuje znaczne uproszczenie i zgeometryzowanie formy, np. w kamienicy przy ul. Lwowskiej 15 z lat 1911-12 (il. 23). W tym czasie płyty były już często związane z wewnętrznymi stropami, a potężne wsporniki udające kamień – tylko cementowymi atrapami, odlewami na wewnętrznym szkielecie z żelaznych elementów.

Odlewy sztukatorskie, przeważnie z cementu, na szkielecie z żelaznych elementów miały na przeło-

18. Wspornik balkonu w kamienicy przy ul. Marszałkowskiej 62. Fot. J. Roguska, 2004

18. Balcony's truss in the tenement house at 62 Marszałkowska St. Photo: J. Roguska, 2004

19. Balkon w kamienicy przy ul. Litewskiej 5. Fot. J. Roguska, 2004
 19. Balcony in the tenement house at 5 Litewska. Photo: J. Roguska, 2004

mie XIX i XX wieku istotne znaczenie dla wzbogacenia form balkonów. Efektowne podniebienia balkonów w formie dekorowanej czaszy u spodu balkonowej płyty były odlewami na szkielecie z żelaznych prętów, jak np. w balkonie kamienicy przy ul. Mokotowskiej 57 z 1901 roku (il. 24). Podobna technika umożliwiała wykonywanie skomplikowanych, kosзовych kształtów balkonów pełnych, typu parapetowego, czasem pokrytych w całości secesyjną dekoracją sztukatorską z motywami liści i owoców np. winorośli, jak w balkonach kamienicy przy ul. Lwowskiej 13 z 1911-12 r. (il. 25).

Oglądane od dołu spody płyt balkonowych miały zwykle skromną dekorację typu reliefowego z motywami prostokątów, kół, kwadratów, rozet, wycinaną w kamieniu, profilowaną w blasze, odlewana w przypadku płyt żeliwnych, formowaną w tynku (il. 11, 12, 14, 17).

Elementami balkonów wybitnie dekoracyjnymi, do których opracowania przywiązywano dużą wagę, były balustrady. Ze względu na koncentrację dekoracji i ornamentyki były one dość mocno powiązane z odcieniem stylowym fasad. W całym rozpatrywanym okresie, dla różnych odcieni stylowych, wykonywano balustrady z żelaza, z elementów kamiennych, z odlewów sztukatorskich i murowane.

Wśród balustrad żelaznych przeważały do około 1890 r. odlewane z żeliwa, później stosowane w

mniej eksponowanych miejscach – od podwórza, albo w skromniejszych i peryferyjnych kamienicach. Balustrady żeliwne, produkowane fabrycznie, odznaczały się dużą powtarzalnością występowania, wzorami typowymi, które miały okresy popularności, po czym ustępowały nowym wzorom. Był to detal o szablonowym charakterze. Balustrady żeliwne cechowała powtarzalność pionowych elementów dekoracyjnych, bądź segmentów, drobnoziarnistość i znaczne zagęszczenie dekoracji. Na tle przytoczonych wcześniej typowych wzorów balkonów z żeliwnymi balustradami (il. 12, 13, 14, 15) zdarzały się bardziej indywidualne, opracowane dla domów o pałacowym charakterze, jak w przypadku zajmującego całą długość fasady balkonu pierwszego piętra kamienicy bankierskiej przy ul. Zielnej 49 z lat 1874-75 wzniesionej wg projektu Jana Heuricha (starszego) (il. 26). Balustrada tego balkonu też składa się ze słupków i powtarzalnych segmentów prostokątnych o symetrycznym, renesansowym rysunku kraty z medalionem po środku każdego segmentu.

Od lat 90. XIX w. upowszechniają się balustrady z żelaza kowalnego, z prętów, płaskowników stalowych i blachy, łączonych metodą ślusarską, w części wykonywane ręcznie, kute, indywidualnie projektowane i wykonywane. Niekiedy w dekoracyjną balustradę balkonu na przełomie stuleci wplątany był

20. Wsporniki wykusza i balkonu w kamienicy przy zbiegu ulic Zgoda i Górskiego. Fot. J. Roguska, 1999
 20. Truss of the bay window and balcony in the tenement house at the crossroads of Zgoda and Górskiego Streets. Photo: J. Roguska, 1999

21. Wsporniki balkonów 1. i 2. piętra w kamienicy przy ul. Nowogrodzkiej 44. Fot. J. Roguska, 2004
 21. Truss of the balconies on first and second floors in the tenement house at 44 Nowogrodzka. Photo: J. Roguska, 2004

22. Wspornik balkonu nad wjazdem kamienicy przy ul. Koszykowej 24. Fot. J. Roguska, 2002
 22. Balcony's truss over the entrance to the tenement house at 24 Koszykowa St. Photo: J. Roguska, 2002

23. Balkon w kamienicy przy ul. Lwowskiej 15. Fot. J. Roguska 2002
 23. Balcony in the tenement house at 15 Lwowska St. Photo: J. Roguska, 2002